

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – TEA 2015

Päälöydökset

- Kouluruokailussa tehtävä yhteistyö kuvataan aiempaa useammin opetussuunnitelmassa.
- Oppilashuollon toiminnan järjestämisessä on vielä kehitettävää.
- Kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen on yleistynyt.
- Oppilashuoltopalveluja on kouluissa aiempaa paremmin ja henkilöstövoimavarat ovat kasvaneet.
- Oppilaiden osallistuminen koulun toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin on yleistynyt.
- Liikuntaa koulupäivään lisäävät toimenpiteet ovat käytössä aiempaa useammassa koulussa.

Kirsi Wiss

Asiantuntija, THL
029 524 7705
kirsi.wiss@thl.fi

Pia Hakamäki

Erikoissuunnittelija, THL

Marke Hietanen-Peltola

Ylilääkäri, THL

Hanna Koskinen

Tutkija, THL

Kristiina Laitinen

Opetusneuvos, Opetushallitus

Marjaana Manninen

Opetusneuvos, Opetushallitus

Vesa Saaristo

Asiantuntija, THL

Timo Ståhl

Johtava asiantuntija, THL

Oppilashuoltopalveluja kouluissa aiempaa paremmin, oppilashuollon toiminnan järjestämisessä edelleen kehitettävää

Peruskoulujen hyvinvointia ja terveyttä sekä yhteisöllistä toimintakulttuuria edistävä työ on kehittynyt oikeaan suuntaan ja terveydenedistämisasiivisuus (TEA) on edennyt pääosin myönteisesti neljän vuoden tarkastelujaksolla. Kouluruokailussa tehtävä yhteistyö kuvataan aiempaa useammin opetussuunnitelmassa. Myös koulu ympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen sekä koulupäivän liikuntaa lisäävät toimet ovat yleistyneet. Kouluissa on aiempaa paremmin oppilashuoltopalveluja ja henkilöstövoimavarat ovat kasvaneet. Oppilaat myös osallistuvat koulun toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin yhä useammassa koulussa.

Myönteisestä kehityssuunnasta huolimatta koulujen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä löytyy myös kehittämiskohteita. Koulu kohtaisten oppilashuoltoryhmien toiminnan järjestämisessä ja kokoontumistiheydessä on eroja koulujen välillä. Oppilashuoltoryhmä vastaa yhteisöllisen oppilashuoltotyön suunnittelusta ja toteuttamisesta kouluissa. Oppilashuoltopalvelujen ammattilaisten yhteisölliseen työhön käyttämä työaika oli vielä hyvin vaatimaton työn mahdollisuuksiin ja tavoitteisiin nähden.

Oppilashuoltopalveluja on paremmin käytettävissä, mutta edelleenkin niitä ei ole kaikissa kouluissa. Kouluista 13 prosenttia ilmoitti, että koululääkäripalvelua ei ole lainkaan tai sen järjestämisestä ei ole tietoa. Psykologipalvelun osalta näin oli 12 prosentissa ja kuraattorin viidessä prosentissa kouluja. Positiivisesta kehityksestä huolimatta oppilasmäärään suhteutetut työpanokset ovat puutteellisia. Oppilaiden osallistuminen koulun toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin on yleistynyt, mutta edelleen sekä heidän että huoltajien osallistumiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

TEA viisarista (www.teaviisari.fi) löytyvät tiedot tukevat koulujen arjessa tapahtuvan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön suunnittelua ja kehittämistä. Ne myös mahdollistavat oppilashuollon toteutumisen suunnitelmallisen arvioinnin tarjoten samalla vertailutietoa muista kouluista ja kunnista.

 TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

OPETUSHALLITUS

ISSN 2342-9070

Taustaa

Perusopetus on koko ikäluokan kattava peruspalvelu ja koulu lapsen tärkeä kehitysyhteisö sekä merkittävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaympäristö. Tässä katsauksessa kouluissa tapahtuvaa hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämistä tarkastellaan peruskoulujen opetussuunnitelman (2014), oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) sekä terveydenhuoltolain (1326/2010) näkökulmista. Tietojen raportoinnissa käytetään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia termejä, kuten opiskeluhuollosta termiä oppilashuolto, opiskelijasta oppilas, oppilaitoksesta koulu ja oppilaitoskohtaisesta opiskeluhoitosuunnitelmasta koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma. Koulutuksen järjestäjään viitataan termillä opetuksen järjestäjä. Tiedot kerättiin syksyllä 2015, jolloin ne toimitti 2013 (80 %) peruskoulua.

Tiedonkeruussa kerätään tietoja terveydenedistämiseksi (TEA) viitekehyksen (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus, muut ydintoiminnat) mukaisesti (Ståhl & Rimpelä 2010). Tulokset ovat kuntakohtaisesti tarkasteltavissa avoimessa ja maksuttomassa TEAviisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi) ja koulukohtaisesti tietonsa julkaisemiseen luvan antaneiden koulujen osalta.

Tässä katsauksessa raportoidaan vuoden 2015 tilannetta. Soveltuvien osien tietoja verrataan aikaisempiin tiedonkeruihin.

Terveydenedistämiseksi (TEA) on edennyt pääosin myönteiseen suuntaan

TEA-kokonaistulos kuvaa koulujen panostusta hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämiseen seurantajaksolla. Tulosten mukaan positiivista kehitystä on tapahtunut (taulukko 1). Tarkempi näkökulmien tarkastelu osoittaa, että keskeisimmät vahvuudet olivat koulujen sitoutuminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä yhteisistä toimintakäytännöistä sopiminen. Koulujen sitoutumista oppilaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kuvaa mm. se, missä määrin opetus- ja/tai oppilashuoltosuunnitelmassa tarkastellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää työtä. Yhteiset käytännöt tarkastelevat, miten koulussa on sovittu toimintatavoista erilaisissa tilanteissa esimerkiksi oppilaan poissaolosta ilmoittamisesta kotiin. Eniten kehitettävää on edelleen voimavaroissa ja osallisuudessa. Voimavarat kuvaavat mm. oppilashuoltopalvelujen resursointia kouluissa. Osallisuudessa tarkastellaan oppilaiden ja vanhempien/huoltajien osallistumista koulun toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin.

Taulukko 1. Terveydenedistämiseksi (TEA) kehitys (pisteet) vuosina 2011–2015.

Perusopetus, koko maa	2011	2013	2015
Kokonaistulos	66	66	68
Sitoutuminen	71	76	76
Johtaminen	70	76	71
Seuranta ja tarveanalyysi	63	67	66
Voimavarat	52	53	59
Yhteiset käytännöt	87	84	86
Osallisuus	52	58	59
Muut ydintoiminnat	– *	48	65

*Muita ydintoimintoja ei mitattu vuoden 2011 tiedonkeruussa.

Kouluruokailussa tehtävä yhteistyö kuvattu aiempaa useammin opetussuunnitelmissa

Peruskoulujen opetussuunnitelmissa kuvattiin aiempaa useammin kouluruokailun järjestämisessä tehtävä yhteistyö. Kouluista 48 prosenttia ilmoitti kuvanneensa opetussuunnitelmassa kouluruokailusta vastaavan henkilöstön kanssa tehtävän yhteistyön ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö oli kuvattu joka viidennen koulun (20 %) suunnitelmassa. Kaksi vuotta aiemmin vastaavat osuudet olivat 39 prosenttia ja 15 prosenttia.

Kouluruokailusuositusta (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2008) koululounaan ja välipalojen järjestämisessä noudatettiin 71 prosentissa kouluista. Suosituksen noudattaminen oli pysynyt käytännössä ennallaan kahden vuoden takaiseen (70 %) verrattuna.

Oppilashuollon ohjausryhmän sekä koulun oppilashuoltoryhmän toiminnan järjestämisessä eroja

Oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaava oppilashuollon ohjausryhmä voi olla opetuksenjärjestäjäkohtainen tai useamman opetuksenjärjestäjän yhteinen. Sen tehtäviä voi hoitaa myös jokin muu tehtävään soveltuva ryhmä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.) Kouluista 70 prosenttia ilmoitti, että opetuksen järjestäjällä on oma ohjausryhmä. Useamman opetuksenjärjestäjän yhteinen ohjausryhmä oli 11 prosentilla ja muu tehtävään soveltuva ryhmä neljällä prosentilla. Neljä prosenttia ilmoitti, että ohjausryhmää ei ollut asetettu, ja joka kymmenennellä koululla (11 %) ei ollut tietoa ohjausryhmän toiminnan järjestämisestä.

Koulukohtainen oppilashuoltoryhmä kokoontui lähes joka toisessa koulussa (47 %) kerran kuussa tai useammin, joka neljännessä (26 %) koulussa vastaavasti vain kerran lukukaudessa. Yleisimmin oppilashuoltoryhmän vakituksina jäseninä olivat erityisopettajat (91 %), rehtorit (89 %), terveydenhoitajat (84 %), kuraattorit (83 %) ja psykologit (60 %). Koululääkärit kuuluivat oppilashuoltoryhmän kokoonpanoon säännöllisesti vain neljässä prosentissa kouluista, mutta olivat tarvittaessa mukana ryhmässä joka neljännessä (24 %) koulussa. Vanhempien/huoltajien edustaja kuului ryhmään säännöllisesti yhdeksässä ja oppilaiden kahdeksassa prosentissa kouluista.

Yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön käytetty työaika vähäistä

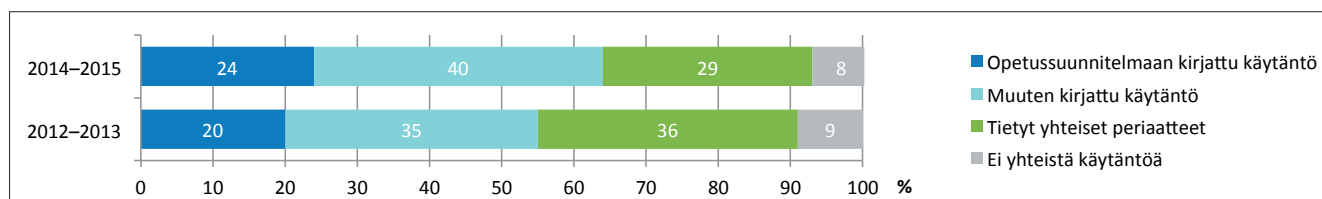
Yhteisöllinen oppilashuolto edistää koko koulu yhteisön ja -ympäristön hyvinvointia. Yksilökohtainen oppilashuolto taas vastaavasti keskittyy yksittäisen oppilaan asioiden hoitamiseen. Yhteisöllinen oppilashuoltotyö kuuluu kaikille koulun toimijoille. Oppilashuoltopalvelujen henkilöstön eli terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin työpanos kohdentui pääasiassa yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön. Terveydenhoitajat käyttivät yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön keskimäärin 15 prosenttia, psykologit ja kuraattorit 20 prosenttia työajastaan. Lääkäreiden työaika sisälsi yksinomaan yksilökohtaista työtä. Rehtorit käyttivät yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön keskimäärin 35 prosenttia koko oppilashuoltoon käyttämästään työajasta.

Kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen yleisempää

Terveydenhuoltolaki (1326/2010) velvoittaa koulu ympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastamiseen kolmen vuoden välein. Peruskouluista 80 prosenttia ilmoitti, että tarkastus on tehty lain edellyttämällä aikavälillä. Joka kymmenes (10 %) koulu ei tiennyt edellisen tarkastuksen ajankohtaa ja neljässä prosentissa tarkastusta ei ollut tehty lainkaan. Tarkastusten järjestämistiheydessä oli tapahtunut selkeää myönteistä kehitystä. Vuonna 2013 tarkastus oli tehty 66 prosentissa peruskouluista, 18 prosenttia ei tiennyt edellisen tarkastuksen ajankohtaa.

Yhteiset kirjatut käytännöt tukevat varhaista puuttumista ja toiminnan seuranta

Aiempaa useammassa koulussa on kirjattu yhteinen käytäntö tai menettelytapa tapaturmien ennaltaehkäisemiseksi (kuvio 1). Vuonna 2015 kouluista 64 prosenttia ilmoitti, että käytäntö oli kirjattu opetussuunnitelmaan tai johonkin muuhun asiakirjaan. Vastaava luku kahta vuotta aiemmin oli 55 prosenttia.

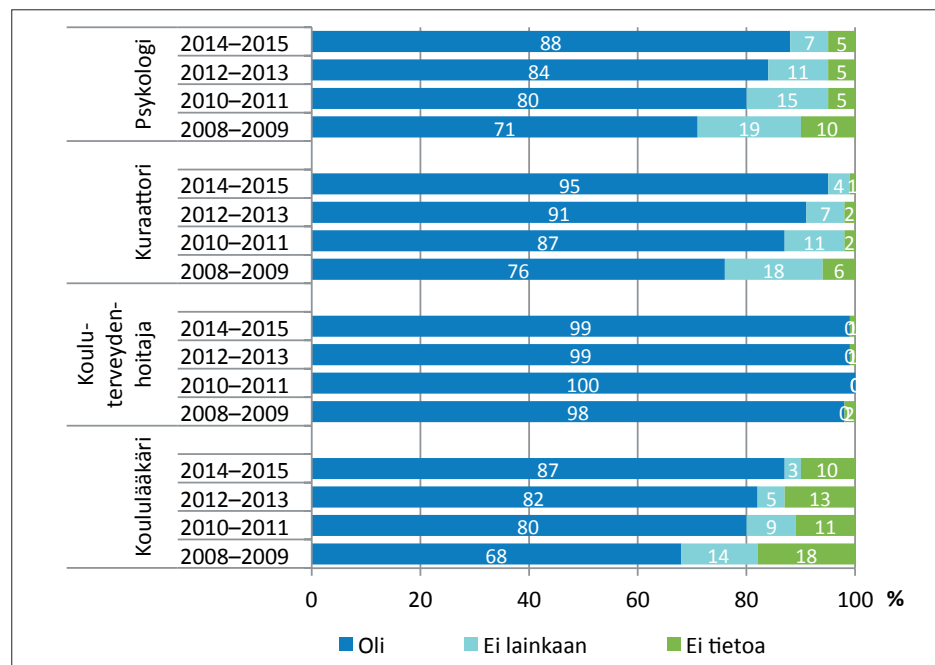

Kuvio 1. Koulujen yhteinen käytäntö tai menettelytapa koulutapaturmien ennaltaehkäisemisessä lukuvuosi-
na 2012–2013 ja 2014–2015, koulujen prosentiosuudet.

Puolet kouluista (50 %) ilmoitti poissaolotuntien kokonaismäärän lukuvuodelta 2014–2015. Noin joka kolmas (35 %) koulu ilmoitti, ettei oppilaiden poissaolojen kokonaismäärä ollut tiedossa. Kirjattu käytäntö oppilaan luvattoman poissaolon ilmoittamisesta huoltajalle oli 81 prosentissa kouluista.

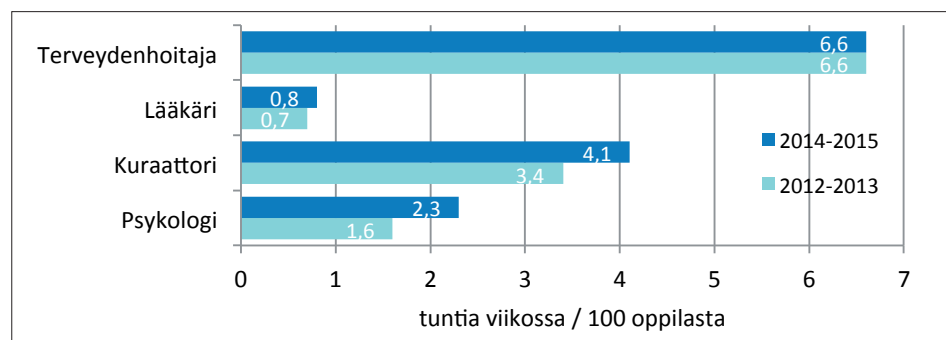
Oppilashuoltopalvelut kouluissa aiempaa paremmin käytettävissä, myös henkilöstöresurssit kasvaneet

Oppilashuoltopalvelujen järjestäminen on kehittynyt peruskouluissa myönteiseen suuntaan lukuvuodesta 2008–2009 lähtien (kuvio 2). Lääkäripalvelut olivat käytettävissä 87:ssä, psykologipalvelut 88:ssä ja kuraattoripalvelut 95 prosentissa kouluista lukuvuonna 2014–2015. Terveydenhoitajapalvelut olivat käytettävissä lähes jokaisessa (98–99 %) koulussa koko seurantajakson ajan.

Kuvio 2. Kouluissa käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut lukuvuosina 2008–2009, 2010–2011, 2012–2013 ja 2014–2015, koulujen prosenttiosuudet.

Kouluterveydenhuollon voimassaolevien henkilöstömitoitussuosituksen mukaan kokopäiväistä kouluterveydenhoitajaa kohti tulee olla enintään 600 ja kokopäiväistä koululääkärinä kohti enintään 2 100 oppilasta (Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto 2004.) Kuraattoreille ja psykologeille ei vastaavia virallisia valtakunnallisia suosituksia ole annettu. Terveyskeskustason edellä kuvatut suositukset on muutettu koulutasolle paremmin soveltuviksi. Tällöin kouluterveydenhuollon terveydenhoitajasuositus vastaa keskimäärin 6,0 työtuntia ja lääkärisuositus 1,7 työtuntia viikossa/100 oppilasta. (Wiss & Rimpelä 2010.) Lukuvuonna 2014–2015 terveydenhoitajan palveluita oli kouluissa keskimäärin saatavilla 6,6 tuntia ja lääkärin 0,8 tuntia viikossa sataan oppilasta kohti (kuvio 3). Vastaavasti kuraattoripalveluja oli 4,1 ja psykologipalveluja 2,3 tuntia viikossa sataan oppilaaseen suhteutettuna. Oppilashuoltopalvelujen henkilöstön työpanos oli terveydenhoitajaa lukuun ottamatta kasvanut lukuvuodesta 2012–2013.

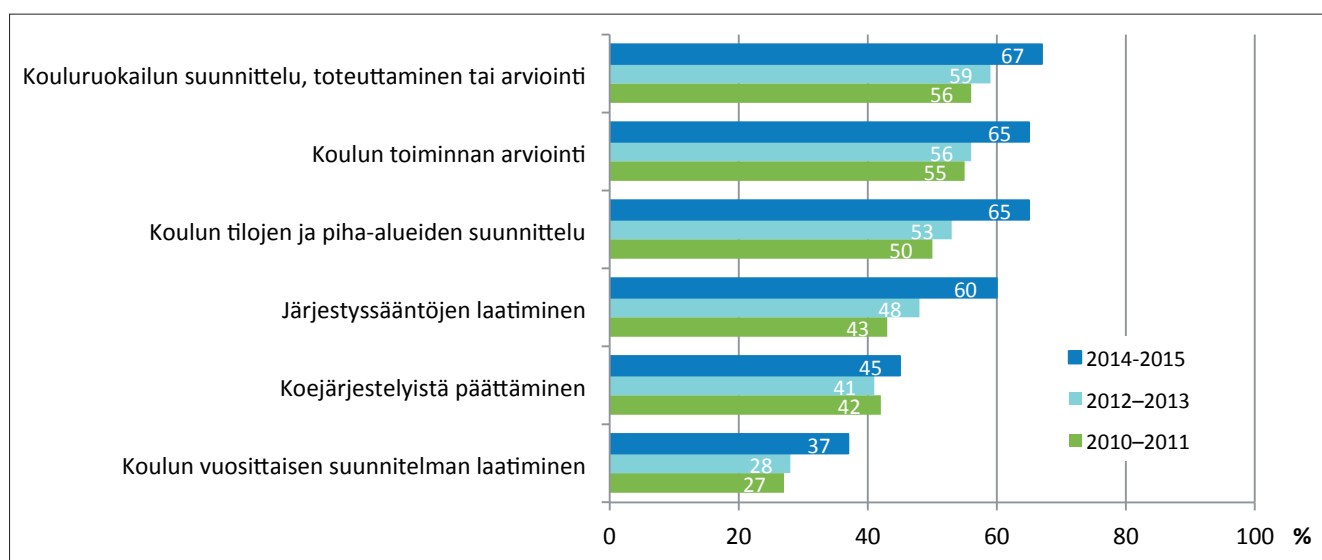

Kuvio 3. Oppilashuoltopalvelujen henkilöstön työpanokset (tuntia viikossa / 100 oppilasta) lukuvuosina 2012–2013 ja 2014–2015.

Kouluissa työskenteli vuonna 2014 keskimäärin 7,6 päätoimista opettajaa sataa oppilasta kohti ja vuonna 2012 vastaava luku oli 7,5. Suhdelukuun on huomioitu niiden opettajien työpanokset, jotka työskentelivät koulussa päätoimisesti eli vähintään 16 tuntia viikossa.

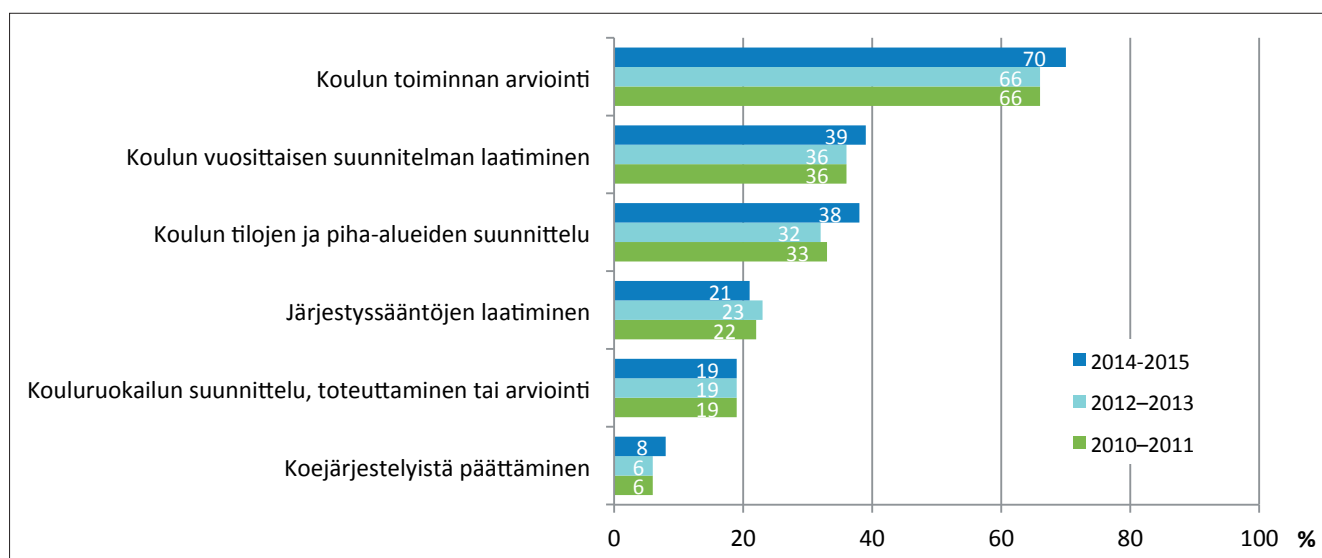
Oppilaiden osallistuminen toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin yleistynyt

Oppilaat osallistuivat kouluruokailun suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin kahdessa kolmesta (67 %) koulusta lukuvuonna 2014–2015 (kuvio 4). Myös koulun toiminnan arviointiin, koulun tilojen ja pihojen suunnitteluun sekä järjestyssääntöjen laatimiseen osallistuminen oli yleistä (65–60 %). Oppilaiden osallisuus on selkeästi yleistynyt kuuden vuoden aikana.

Kuvio 4. Oppilaiden osallistuminen koulun toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin lukuvuosina 2010–2011, 2012–2013 ja 2014–2015, koulujen prosenttiosuudet.

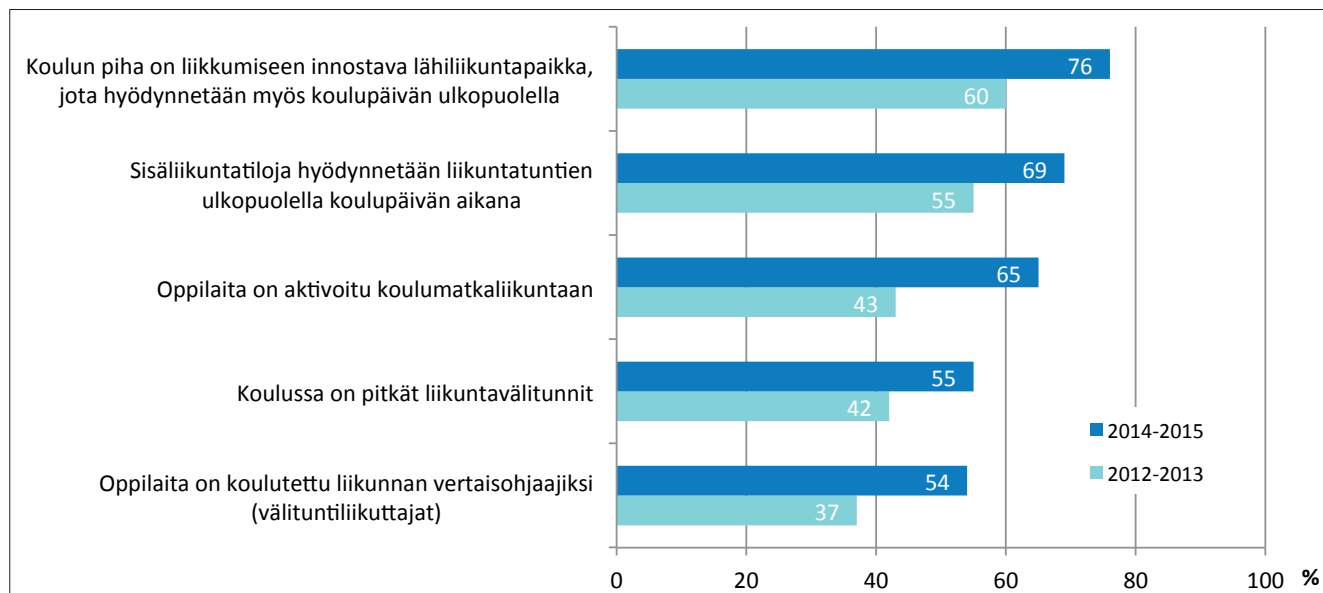
Vanhempien/huoltajien osallistumisessa ei ollut tapahtunut suuria muutoksia seurantajaksolla (kuvio 5). Heidän osallisuutensa oli myös oppilaita vähäisempää. Yleisimmin vanhemmat/huoltajat osallistuivat koulun toiminnan arviointiin (70 %) ja vuosittaisen suunnitelman laatimiseen (39 %).

Kuvio 5. Vanhempien/huoltajien osallistuminen koulun toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin lukuvuosina 2010–2011, 2012–2013 ja 2014–2015, koulujen prosenttiosuudet.

Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet yleistyneet

Kolmessa neljästä (76 %) peruskoulusta koulun piha on liikkumiseen innostava lähiliikuntapaikka, jota hyödynnetään myös koulupäivän ulkopuolella (kuvio 6). Oppilaita on aktivoitu koulumatkaliikuntaan 65 prosentissa ja koulutettu liikunnan vertaisohjaajiksi 54 prosentissa kouluista. Reilussa puolessa kouluista (55 %) järjestetään pitkiä liikuntavälitunteja. Liikunnan lisääminen oppilaiden koulupäivään oli vuonna 2015 selkeästi yleisempää kuin kaksi vuotta aiemmin.

Kuvio 6. Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet lukuvuosina 2012–2013 ja 2014–2015, koulujen prosenttiosuudet.

LISÄTIETOJA

Hietanen-Peltola M & Korpilahti U. 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. THL Ohjaus 7/2015.

Oppilaitosympäristön ja yhteisön monialainen tarkastaminen. THL Tiedä ja toimi -kortti. THL 2015.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.

Perustaulukot tuloksista aluehallintovirastojen alue jaon, tilastokeskuksen kuntaryhmituksen, koulutyypin, koulun koon ja kielen mukaisesti. www.teaviisari.fi/perusopetus.

Saaristo V, Wiss K, Peltonen H & Kuusela J. Terveyden edistäminen peruskouluissa 2011. Tiedä ja toimi. 22.5.2012. THL.

Sosiaali- ja terveysministeriön Kuntainfo 13a/2015. Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännän toteuttamisen tueksi. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-soveltamisohje-oppilas-ja-opiskelijahuoltolain-saadannon-toteuttamisen-tuek-1.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto. 2004. Kouluterveydenhuollon laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:8.

Ståhl T, & Rimpelä M. 2010. Väestön terveyden edistäminen kunnan tehtävänä. Teoksessa Ståhl T & Rimpelä A. (toim.) Terveyden edistäminen tutkimuksen ja päätöksenteon haasteena. THL Teema 9/2010.

TEAvisari. www.teaviisari.fi.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2008. Kouluruokailusuositus.

Wiss K, Saaristo V, Ståhl T, Peltonen H & Laitinen K. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013. Tutkimuksesta tiiviisti, toukokuu 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Wiss K & Rimpelä M. 2010. Teoksessa Rimpelä M, Fröjd S & Peltonen H. (toim.): Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009 - perusraportti. Koulutuksen seurantaraportit 2010:1. Opetushallitus.

LAATUSELOSTE

Tilastotietojen relevanssi

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAviisari on kehitetty yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kanssa. Vertailutietojärjestelmä tekee näkyväksi kuntien tekemän työn asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi seitsemällä eri toimialalla. Perusopetuksen lisäksi palvelussa on vertailutiedot terveydenedistämiseksi (TEA) perusterveydenhuollossa, lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, ikääntyneiden palveluissa, liikunnassa ja kuntien strategisessa johtamisessa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämä Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa aineisto kuvaa hyvinvointia, terveyttä sekä yhteisöllistä toimintakulttuuria edistävää toimintaa peruskouluissa. Tulosten avulla tuetaan laaja-alaisen hyvinvointitiedon hyödyntämistä koulujen arjessa ja opiskeluhuollon toiminnan johtamisessa. Tiedonkeruiden tuloksia on hyödynnetty valtakunnallisesti mm. elokuussa 2014 voimaan tulleen oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) valmistelussa.

Tietojen avulla kunnat ja alueet voivat kehittää ja arvioida peruskoulujensa toimintaa suhteessa koko maahan tai toisiin kuntiin. Tiedot on tarkoitettu kuntien ja kaupunkien viranomaisille sekä kansallisille ja alueellisille viranomaisille sekä suunnittelijoille ja tutkijoille.

Terveydenedistämiseksi perusopetuksessa -kokonaisuus jakaantuu seitsemään eri ulottuvuuteen eli sitoutumiseen, johtamiseen, seurantaan ja tarveanalyysiin, voimavaroihin, yhteisiin käytäntöihin, osallisuuteen ja muihin ydintoimintoihin.

- Sitoutuminen kuvaa mm. oppilaiden ja vanhempien/hoitajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kirjaamista opetussuunnitelmaan ja kouluruokailun toteuttamista.
- Johtaminen kuvaa mm. opiskeluhoitoryhmän kokoontumista, poissaolojen seuranta ja työolotarkastuksen ajankohtaa ja sisältöä.
- Seuranta ja tarveanalyysi kuvaa mm. koulukiusaamisen, häiriöiden ja ongelmatilanteiden, tupakoinnin ja päihteidenkäytön sekä kurinpitotoimien ja ojentamisen seuranta.
- Voimavarat kuvaa mm. opettajien ja kouluterveydenhuollon henkilöstömitoitusta.
- Yhteiset käytännöt kuvaa mm. tupakoinnin ja päihteidenkäytön ehkäisyä ja koulukiusaamistapausten käsittelyä.
- Osallisuus kuvaa mm. oppilaiden ja vanhempien/hoitajien vaikuttamismahdollisuuksia ja kodin ja koulun yhteistyötä.
- Muut ydintoiminnot kuvaa koulupäivän liikuntaa lisääviä toimenpiteitä.

Tilasto kerätään parittomina vuosina, vuodesta 2009 alkaen. Tiedonkeruu tehdään yhteistyössä Opetushallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Tiedonkeruun valmistelussa asiantuntijatyöryhmä käy läpi edellisen tiedonkeruun sisällöt ja uudelleen arvioi yksittäiset kysymykset. Lisäksi kouluilta saadut palautteet huomioidaan.

Menetelmäkuvaus

THL kokoaa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa kokonaisuuteen tarvittavat tiedot suoraan peruskouluista. Yhteensä indikaattoreita vuonna 2015 on 147 kappaletta.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa -tiedonkeruu toteutetaan syksyisin, kahden vuoden välein parittomina vuosina. Tiedonkeruulomake lähetetään kunkin koulun tai oppilaitoksen rehtorille paperisena ja sähköisenä. Vastaukset pyydetään laatimaan yhteistyössä oppilashuoltoryhmän kanssa. Tietojen toimittamisesta muistutetaan kerran postitse ja kahdesti sähköpostilla. Tarvittaessa vastaamattomiin kuntiin (alle 50 % kunnan peruskouluista vastaamatta) ollaan yhteydessä puhelimitse. Varsinkin isoimmat koulut pyritään tavoittamaan.

Tiedonkeruun materiaaleihin esim. lomakkeeseen voi tutustua TEAviisarin verkkosivuilla (<http://www.teaviisari.fi/perusopetus>).

Tiedot kuvaavat peruskoulujen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen seitsemää ulottuvuutta eli sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus ja muut ydintoiminnot. Ulottuvuuskohtaiset pistemäärät on saatu pisteyttämällä koulun toimintaa kuvaavat tosiasialuonteiset tiedot suhteessa lainsäädäntöön, suosituksiin ja hyviin käytäntöihin. Kokonaispistemäärä on ulottuvuuksia kuvaavien pistemäärien keskiarvo. Indikaattorit on pisteytetty asteikolla 0–100.

Pistemäärä kuvaa, miten hyvin hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen toteutuu koululla. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja hyvän laadun mukaista.

Esimerkki kysymyksen pisteytyksestä:

Kysymys 13. Kuinka usein koulukohtainen oppilashuoltoryhmä keskimäärin kokoontui lukuvuoden 2014–2015 aikana?

Ei ollut oppilashuoltoryhmää	(0 pistettä)
Kerran lukukaudessa	(50 pistettä)
Noin kerran kahdessa kuukaudessa	(50 pistettä)
Noin kerran kuukaudessa	(100 pistettä)
Useamman kerran kuukaudessa	(100 pistettä)

Kuntakohtainen pistemäärä on kunnan peruskoulujen oppilasmäärällä painotettu keskiarvo ja alueiden pistemäärä on kuntakohtaisten tietojen väestömäärällä painotettu keskiarvo. Kuntakohtainen pistemäärä näytetään, jos vähintään puolet kunnan kouluista on toimittanut tietonsa. Jos kouluja on vähemmän kuin kolme, kaikilta pitää olla lupa tietojen näyttämiseen.

Tietojen kattavuus

Vuonna 2015 vastauksen antoi 2013 peruskoulua (80 % kaikista Suomen peruskouluista, 95 % kunnista edustettuna). Vastauksista neljä todettiin puutteellisiksi (puuttui yli 50 % 147 indikaattorista). Vastausaktiivisuus oli korkein Ahvenanmaalla (95 % kouluista) ja matalin Pohjois-Suomessa (74 % kouluista). Koulun koko oli yhteydessä vastausaktiivisuuteen: yli 500 oppilaan kouluista vastauksen toimitti 87 % ja alle 50 oppilaan kouluista 68 %. Vastanneet koulut kattoivat 84 prosenttia koko maan oppilasmäärästä. Koulukohtaiset tiedot julkaistaan vain koulun johdon suostumuksella. Luvan koulukohtaisten tulosten esittämiseen TEAviisarissa antoi 46 % vastanneista kouluista.

Lomakkeella kerättävät koulun toimintaa kuvaavat tiedot olivat sellaisia, jotka jokaisen koulun olisi pitänyt olla mahdollista toimittaa tiedonkeruuta varten. TEAviisarissa hyödynnettävistä yksittäisistä tiedoista (147 kpl) kattavan vastauksen (ts. ei yhtään puuttuvaa tietoa) antoi 17 koulua. Alle 5 prosenttia puuttuvia tietoja oli 77 prosentissa vastauksista.

Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus

Vuonna 2015 vastaukset valmisteli pääsääntöisesti rehtori yhdessä oppilashuoltoryhmän tai -henkilöstön tai yhdessä koulun johtokunnan tai johtotiimin kanssa (37 %). Viidennessä (20 %) vastauksista valmisteluista vastasi pääasiassa rehtori yksin. Ohje oli, että vastaaminen tulisi tehdä yhteistyössä oppilashuoltoryhmän kanssa. Mitä suuremmasta koulusta oli kyse sitä useammin rehtori teki yhteistyötä vastaamisessa jonkun muun tahon kanssa.

Vuonna 2015 aineiston laadun ja luotettavuuden kehittämiseksi seitsemän kysymyksen vastaukset tarkistettiin ja käytiin läpi systemaattisesti. Tarkastukseen valittiin harkinnanvaraisesti keskeisiä kysymyksiä neljästä eri ulottuvuudesta - pois jäivät Johtaminen ja Muut ydintoiminnot. Arviointiin valittiin sellaisia kysymyksiä, joissa vastausvaihtoehtoina oli kyllä tai ei, koska tällaisten kysymysten osalta vastausten tarkistaminen on helpompi toteuttaa. Vastaukset tarkistettiin käymällä läpi koulujen nettisivuja, opetussuunnitelmia ja kunnan nettisivuja. Jos asiakirjoista tai nettisivuilta ei löytynyt tarvittavaa tietoa tai kyllä-vastaus todettiin virheelliseksi, kouluihin oltiin yhteydessä sähköpostilla, pääasiassa rehtoriin tai koulusihteriin. Tällä pyrittiin varmistamaan myös tarkastelun luotettavuus pienentämällä tarkistusvirheen mahdollisuutta sekä antamaan koulun yhdyshenkilölle mahdollisuus tarkentaa ilmoittamaansa tietoa.

Suuren perusjoukon vuoksi tietojen tarkastus tehtiin vain osalle vastauksista. Aineisto jaettiin neljään ositteeseen aluehallintovirastoalueen, oppilasmäärän, tilastollisen kuntaryhmittelyn ja koulutyypin mukaan. Näin varmistettiin suhteellisesti oikean kokoinen edustus otoksessa kunkin ryhmittelevän muuttujan mukaan. Ositetulla otannalla poimittu aineisto koostui 201 koulusta, joista päätettiin jälkikäteen jättää pois kolme Ahvenanmaan koulua.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että tiedonkeruun laatua ja luotettavuutta voidaan pitää hyvänä, koska tarkastelun kohteena olevissa kysymyksissä todennettujen kyllä-vastausten osuus oli pääosin melko korkea, joissakin lähes 100 %. Näin ollen kysymyksiin oli vastattu suurimmaksi osaksi totuudenmukaisesti ja tosiasioita vastaavasti. Yhden kysymyksen vastaus muutettiin 23 koulun osalta, ja vain yhden koulun kohdalla muutettavia vastauksia oli kaksi.

Julkaistujen tietojen ajantasaisuus ja oikea-aikaisuus

Tiedot hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä peruskouluissa kerätään parittomien vuosien syksyllä ja kysymyskohtaiset perusjakaumat julkaistaan perustaulukoissa seuraavan vuoden toukokuussa oppilasmäärällä mitatun koulukoon, tilastollisen kuntaryhmityksen, koulutyyppin (ala- ja/tai yläkoulu, erityiskoulu), opetuskielen ja aluehallintoviraston alueen mukaan.

Koulukohtaiset tiedot niiden koulujen osalta, jotka ovat antaneet luvan tulosten julkaisemiseen, sekä kuntakohtaiset tiedot raportoidaan pisteytettynä toukokuussa TEAviisarissa. TEAviisarissa tiedot esitetään valmiiksi analysoituina ja toiminnan suunnittelun, johtamisen ja arvioinnin kannalta hyödyllisinä visuaalisina graaffeina. TEAviisari näyttää kokonaiskuvan sekä auttaa löytämään koulun toiminnan keskeiset vahvuudet ja kehittämistarpeet.

Tietojen saatavuus ja läpinäkyvyys/selkeys

Tiedot julkaistaan THL:n ylläpitämässä palvelussa, osoitteessa www.teaviisari.fi ja perustaulukot osoitteessa <http://www.teaviisari.fi/perusopetus>. Tilastotietoja voi poimia myös Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetistä osoitteesta <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku?g=965>. Sotkanetissä on mahdollista tarkastella vain kokonaispisteitä. Ulottuvuuksittain ja yksittäisten indikaattoreiden tasolla tiedot ovat saatavilla TEAviisarista. Tiedot raportoidaan voimassa olevalla kuntajaolla.

THL:n tilastokatsauksessa julkaistaan päätulokset.

Tilastojen vertailukelpoisuus

Terveydenedistämisaktiivisuus perusopetuksessa -aineisto on kerätty vuosina 2009, 2011, 2013 ja 2015. Tietosisältöön on kehitetty uusia indikaattoreita ja myös tehty pieniä muutoksia. Keskeinen tietosisältö, yhteensä 40 indikaattoria on pysynyt samana. Vuonna 2015 indikaattoreita oli yhteensä 147, joista 66 oli käytössä myös vuonna 2013.

Muut ydintoiminnat ulottuvuus otettu käyttöön vuonna 2013. Vuonna 2015 joidenkin indikaattoreiden pisteytystä muutettiin, mikä vaikutti muutamien ulottuvuuksien tuloksiin. Yksittäisiä indikaattoreita on tullut lisää joka tiedonkeruussa - vuonna 2009 indikaattoreita oli 103kpl.

Selkeys ja eheys/yhtenäisyys

Tilasto sisältää melko kattavasti koko maan tiedot peruskoulujen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä (80 % peruskouluista). Kattavuus on noussut vuosien myötä, vuonna 2009 kattavuus oli 63 % peruskouluista.

Vuoden 2015 erityiskysymykset

Seuraavista kahdeksasta kunnasta ei ole toimitettu tietoja yhdestäkään peruskoulusta:

Enontekiö, Humppila, Jokioinen, Kustavi, Luhanka, Padasjoki, Puolanka, Siikainen

Muita syitä kunnan tietojen puuttumiseen TEAviisarissa ovat liian alhainen vastausprosentti (alle 50% kunnan peruskouluista vastannut); kunnassa kaksi koulua, joista vain toinen on vastannut tai molemmat ovat vastanneet, mutta vain toinen tai kumpikaan ei ole antanut lupaa tietojensa julkaisemiseen; kunnassa vain yksi peruskoulu, joka vastannut, mutta ei ole antanut lupaa tietojensa julkaisemiseen. Näiden syiden takia seuraavien 52 kunnan tietoja ei näytetä TEAviisarissa:

Alavieska, Aura, Brändö, Eckerö, Föglö, Geta, Haapavesi, Hirvensalmi, Hyrynsalmi, Hämeenkoski, Ii, Ilomantsi, Janakkala, Karijoki, Karstula, Kaskinen, Kivijärvi, Korsnäs, Kumlinge, Kökar, Köyliö, Lemi, Lemland, Lumparland, Luumäki, Merijärvi, Merikarvia, Multia, Myrskylä, Mäntyharju, Paltamo, Pertunmaa, Pomarkku, Pukkila, Pyhäjärvi, Rautalampi, Rautavaara, Salla, Saltvik, Savitaipale, Soini, Sund, Sysmä, Taivalkoski, Taivassalo, Toivakka, Tyrnävä, Utajärvi, Utsjoki, Vaala, Vårdö, Ylitornio